

Rodzaje praw autorskich

Prawa autorskie odgrywają kluczową rolę w świecie informatyki, gdzie tworzenie, dzielenie się i wykorzystywanie oprogramowania oraz treści cyfrowych są nieodłączną częścią codziennego życia. Poznajmy podstawowe zasady praw autorskich osobistych i majątkowych, które mają zastosowanie w środowisku informatycznym.

I. Prawa Autorskie Osobiste

1. Co to są prawa autorskie osobiste?

Prawa autorskie osobiste obejmują prawa związane z tożsamością i integralnością twórcy. Ochrona ta obejmuje autorów w kwestiach związanych z autorstwem i poszanowaniem ich dzieł.

2. Prawo do autorstwa

Prawo to zapewnia autorowi prawo do bycia uznawanym za twórcę dzieła. Obejmuje ono również prawo do decydowania, czy chce być wymieniany jako autor danego dzieła.

3. Prawo do integralności

Autor ma prawo do zachowania integralności swojego dzieła. W przypadku oprogramowania oznacza to, że nikt nie może wprowadzać zmian bez zgody autora, które mogą wpłynąć na wartość lub znaczenie programu.

4. Prawo do Sprzeciwu:

Autor ma prawo sprzeciwu wobec wykorzystania jego dzieła w sposób, który jest sprzeczny z jego przekonaniem czy wartościami.

II. Prawa Autorskie Majątkowe

1. Co to są prawa autorskie majątkowe?

Prawa autorskie majątkowe dotyczą wykorzystywania dzieł przez inne osoby niż autor. Obejmują one kwestie związane z reprodukcją, rozpowszechnianiem i modyfikacją dzieł.

2. Prawo do reprodukcji

Autor ma prawo decydować o tym, czy i jakie reprodukcje jego dzieła mogą być wykonywane. W kontekście informatyki obejmuje to kopiowanie oprogramowania.

3. Prawo do rozpowszechniania

Autor ma prawo kontrolować sposób, w jaki jego dzieło jest udostępniane publiczności. Dotyczy to również oprogramowania, które nie może być rozpowszechniane bez zgody autora.

4. Prawo do utworzenia dzieła zależnego

Autor ma prawo decydować o tworzeniu dzieł pochodnych na podstawie jego oryginalnego dzieła. W informatyce może to obejmować modyfikację kodu źródłowego.

Różnice Między Prawami Osobistymi a Majątkowymi:

1. Cel:

Prawa osobiste skupiają się na ochronie tożsamości i integralności twórcy, podczas gdy prawa majątkowe dotyczą korzystania z dzieła przez inne osoby.

2. Podmioty:

Prawa osobiste są związane z samym twórcą, natomiast prawa majątkowe regulują stosunki między twórcą a społeczeństwem czy innymi podmiotami korzystającymi z dzieła.

3. Zakres Kontroli:

Prawa osobiste umożliwiają autorowi kontrolę nad tym, jak jego tożsamość jest związana z dziełem. Prawa majątkowe dają mu kontrolę nad sposobem korzystania z dzieła przez innych.

4. Czas Trwania:

Prawa osobiste są trwałe i nie wygasają, nawet po śmierci autora. Prawa majątkowe mają ograniczony czas trwania, po którym dzieło przechodzi do domeny publicznej.

5. Charakterystyka:

Prawa osobiste są związane z relacją emocjonalną i tożsamością autora, natomiast prawa majątkowe skupiają się na aspektach komercyjnych i ekonomicznych korzystania z dzieła.

Czas trwania

Autorskie prawa majątkowe, należące pierwotnie do twórcy (większość przypadków), gasną z upływem 70 lat od śmierci twórcy, a **do utworów współautorskich**, od śmierci ostatniego współtwórcy, który przeżył pozostałych. Inaczej jest wtedy, gdy twórca ukrył się pod pseudonimem (faktycznym a nie artystycznym) lub zażyczył sobie anonimowości przy rozpowszechnianiu jego utworu (kompozycji, słów) - 70 lat liczymy od daty pierwszego udostępnienia utworu publiczności. Jeśli jednak w tym czasie autor ujawni swoją tożsamość, powracamy do zwykłego liczenia, od śmierci twórcy.

1. Prawa Autorskie do Dzieł Literackich, Naukowych i Artystycznych:

W wielu krajach prawa autorskie trwają do końca życia autora plus dodatkowy okres, na przykład 70 lat. Po upływie tego okresu dzieło przechodzi do domeny publicznej.

2. Prawa Autorskie do Dzieł Komputerowych (Oprogramowania):

Dla oprogramowania czas trwania praw autorskich wynosi 70 lat od śmierci twórcy, a jeśli dzieło zostało wydane anonimowo lub pod pseudonimem, liczy się 70 lat od daty opublikowania.

3. Prawa Autorskie do Dzieł Sztuki Stosowanej:

Dla dzieł sztuki stosowanej, takich jak projekty graficzne czy rzeźby, czas trwania praw autorskich również wynosi życie autora plus 70 lat.

4. Prawa Autorskie do Działań Teatralnych i Audiowizualnych:

W przypadku dzieł teatralnych i audiowizualnych czas trwania praw autorskich obejmuje życie autora oraz 70 lat po jego śmierci.

5. Prawa Autorskie do Dzieł Muzycznych:

Dla dzieł muzycznych czas trwania praw autorskich również wynosi życie autora plus 70 lat.

W Polsce obowiązujące przepisy prawa autorskiego są zgodne z międzynarodowymi standardami, szczególnie z Umową Berneńską. Jest to zgodne z ogólną tendencją do ujednolicania norm ochrony praw autorskich na arenie międzynarodowej.

Konsekwencje naruszenia praw autorskich

1. Konsekwencje Cywilne:

1. Roszczenia Autorskie:

- **Pozwanie do Sądu:** Posiadacz praw autorskich może wnieść sprawę cywilną przeciwko osobie naruszającej prawa autorskie.
- **Żądanie Odszkodowania:** Właściciel praw autorskich może domagać się odszkodowania za szkody wynikłe z naruszenia praw autorskich.

2. Zatrzymanie i Wycofanie Dzieła:

- **Zatrzymanie Publikacji:** Sąd może orzec zatrzymanie publikacji lub rozpowszechniania dzieła naruszającego prawa autorskie.
- **Wycofanie z Rynku:** Sąd może również nakazać wycofanie z rynku egzemplarzy naruszającego dzieła.

2. Konsekwencje Karno-Skarbowe:

1. Kara Finansowa:

- **Mandat lub Grzywna:** Naruszenie praw autorskich może prowadzić do nałożenia mandatu lub grzywny przez organy ścigania.

2. Odpowiedzialność Karno-Skarbowa:

- **Odpowiedzialność Przystępcza:** W przypadkach szczególnie poważnych naruszeń, np. rozpowszechnianie dzieł na dużą skalę w celach komercyjnych, osoba ta może ponieść odpowiedzialność karno-skarbową.

Kwoty kar

1. Mandaty Karne:

- Mandaty karne w postępowaniu karno-skarbowym mogą wynosić **od kilkuset złotych do kilku tysięcy złotych** w zależności od konkretnych okoliczności sprawy.

2. Grzywny Cywilne:

- W postępowaniu cywilnym, sąd może orzec grzywny, których wysokość również zależy od wielu czynników. Grzywny mogą sięgnąć **kilku tysięcy złotych do kilkudziesięciu tysięcy złotych**.

3. Odszkodowania Cywilne:

- Odszkodowania, które są orzekane na rzecz posiadaczy praw autorskich, mogą obejmować różne kwoty, zależne od faktycznych szkód poniesionych przez posiadacza praw autorskich, utraconych korzyści czy wartości naruszonego dzieła. Mogą wynosić **od kilku tysięcy złotych** do znacznie większych kwot.

Uwaga! Sądy mają dużą swobodę w ustalaniu konkretnych kar finansowych, a kwoty mogą być dostosowywane do indywidualnych okoliczności każdej sprawy.

3. Konsekwencje Administracyjne:

1. Postępowanie Administracyjne:

- **Decyzje Urzędu Patentowego:** Urząd Patentowy może wszcząć postępowanie administracyjne w sprawie naruszenia praw autorskich. W wyniku tego postępowania mogą zostać podjęte środki administracyjne, takie jak nakaz zaprzestania naruszeń.

4. Zabezpieczenie Dowodów i Dochodzenie Roszczeń:

- **Konfiskata Dowodów:** W przypadku postępowań karnych organy ścigania mogą przeprowadzić konfiskatę dowodów, takich jak nielegalne kopie dzieł.
- **Dochodzenie Roszczeń przez Policję:** Policja może prowadzić dochodzenie w sprawie naruszeń praw autorskich.

5. Kary dla Przedsiębiorstw:

- **Odpowiedzialność Przedsiębiorstw:** W przypadku, gdy naruszenie praw autorskich dokonuje się w ramach działalności gospodarczej, przedsiębiorstwo może ponieść odpowiedzialność finansową.

6. Zastosowanie Prawa Karalnego:

- **Postępowanie Karne:** W skrajnych przypadkach, gdy naruszenie praw autorskich ma charakter zorganizowany i przestępczy, może być wszczęte postępowanie karne przeciwko sprawcom.

Trochę krócej

Autorskie prawa osobiste **są prawami nieprzenoszalnymi**, a więc twórca nie może ich zbyć w drodze umowy ani mocą testamentu, autorskie prawa majątkowe mogą być przenoszone na inne osoby tak fizyczne, jak i prawne, a także są częścią spadku, którym można rozporządzić w testamencie lub podlegają dziedziczeniu ustawowemu.

Autorskie prawa osobiste **nie gasną w czasie** (wiecznie żywe!), majątkowe co do zasady gasną po 70 latach od śmierci twórcy. Autorskich praw osobistych twórca nie może się zrzec, są z nim związane bez względu na jego wolę, autorskich praw majątkowych, co do zasady, zrzec się może. Autorskie prawa osobiste wykonuje zawsze sam twórca lub osoby przez niego wskazane a po jego śmierci w pierwszym rzędzie małżonek (art.78 ust.2 i 3 Pr. aut.),

Prawa osobiste autorów należą do szczególnej kategorii dóbr chronionych prawem. Odzwierciedlają one z jednej strony „ojcostwo” dzieła i szczególnie stosunek jaki ma do własnej twórczości autor, z drugiej prawdziwie niematerialny charakter utworu.

Zgodnie z art.16 Pr. aut., prawa osobiste chronią więź twórcy z utworem. Można powiedzieć, że chronią piętno twórcze na dziele konkretnego człowieka i jego psychiczny i emocjonalny związek z własnym utworem. To piętno autora ucieleśnione w dziele trwa tak długo, jak długo istnieje jakiekolwiek odzwierciedlenie dzieła – choćby w pamięci innych ludzi, artystów wykonawców.

Art.16 Pr. aut wymienia przykładowe uprawnienia autora z tytułu posiadania praw osobistych, a są to: prawo do autorstwa utworu, prawo do oznaczania utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo, prawo do nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania, prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności, prawo do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

Autor decyduje, w jaki sposób jego autorstwo ma zostać ujawnione publiczności – nazwiskiem, pseudonimem artystycznym czy faktycznym, bądź udostępnione anonimowo. Przy pseudonimie faktycznym w wykonywaniu prawa autorskiego zastępuje autora wydawca lub producent. Po stronie użytkowników prawo to rodzi obowiązek opatrywania utworu nazwiskiem autora (lub pseudonimem, lub anonimem) w każdej sytuacji jego rozpowszechniania, nawet wtedy, gdy wygasły prawa majątkowe.

Nie wolno też nikomu ingerować w treść i formę utworu, jako że ustawa chroni jego nienaruszalność. To z tego powodu autor uczestniczy wielokrotnie w próbach orkiestry lub zespołu, dokonuje korekt i poprawek, akceptując je lub nie, przed udostępnieniem utworu publiczności. Prawo to chroni ideę utworu, aby nikt wbrew intencji autora jej nie wypaczał, aby korzystał z utworu rzetelnie, zgodnie z zamysłem twórcy. **Do osobistych praw autorskich należy także prawo do premiery utworu.** Autor ma wyłączność decydowania o czasie i miejscu pierwszego udostępnienia utworu publiczności. Autor także w każdym czasie może „kontrolować” czy inni, uprawnieni z tytułu praw majątkowych, korzystając z jego utworu – nie przeinaczają go, wykonują zgodnie z życzeniem autora itp. Ustawodawca nie podjął się opisanie pełnego katalogu osobistych praw autorskich głównie ze względu na ich charakter. Ustawa wymienia je przykładowo, co oznacza, że **mogą wchodzić w grę także inne uprawnienia autora – wszystko zależy od konkretnej sytuacji.**

Wobec tego, że autorskie prawa osobiste „żyją” bez ograniczeń czasowych, po śmierci autora wykonują je w pierwszym rzędzie małżonek, a w jego braku kolejno zstępni (dzieci), rodzice, rodzeństwo, wnukowie, zstępni rodzeństwa. W ich braku z powództwem o ochronę praw autorskich może wystąpić także organizacja twórcza lub organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi (art.78 ust.4 Pr. aut)